

Ta'anit Esther and Purim: מצרה לרוחה

I. Introduction

1. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ב עמוד א

משנה. מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר בארבעה עשר בחמשה עשר לא פחות ולא יותר... אלא פשיטא כולהו אנשי כנסת הגדולה תקינו היכא רמיזא אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן אמר קרא לקים את ימי הפרים האלה בזמניהם זמנים הרבה תקנו להם...אימא זמנים טובא זמניהם דומיא דזמנם מה זמנם תרי אף זמניהם תרי ואימא תריסר ותליסר כדאמר רב שמואל בר יצחק שלשה עשר זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבווי

2. רש"י מסכת מגילה דף ב עמוד א

זמן קהילה לכל היא - הכל נקהלו להנכם מאויביהם בין בשושן בין בשאר מקומות, כמו שכתוב בספר, הלכך לא צריך קרא לרבווי שיהא ראוי לקרייה, דעיקר הנס בו היה.

3. רא"ש מסכת מגילה פרק א סימן א

ולא נהירא דנהי דנקהלו בו ביום כיון שקבעו הקריאה ב"ד ובחמשה עשר מנא לן שיכולין לקרות בו ועוד דלא זמן המלחמה גורמת הקריאה אלא זמן המנוחה כדכתיב כימים אשר נחו בהם היהודים וגו'... ולא נהירא לרבינו תם דהוה ליה למימר זמן מלחמה הוא...ופירש רבינו תם זמן קהילה לכל היא שהכל מתאספין לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים...מכאן נראה לרבינו תם סעד לתענית אסתר שאנו עושין כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר כשנקהלו היהודים לעמוד על נפשם ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא בכאן

II. The Nature of Ta'anit Esther

4. תוספות מסכת תענית דף יח עמוד א

רב אמר הלכה כר' יוסי דאמר לפניו אסור אבל לאחריו מותר - וא"ת כיון דאמר הלכה כר' יוסי היאך אנו מתעניין לפני הפורים דאי משום דבטלה מגילת תענית מ"מ אחנוכה ואפורים לא בטלו וי"ל דהא דאמר חנוכה ופורים לא בטלו ר"ל הדינין שלהם לעשותן י"ט ודלא להתענא בהון אבל בדינים דלפניהם בטלו עוד י"ל דכיון דיום שלפני הפורים שנתבטל מיו"ט ידידהו שהיו רגילין לעשות בהן ונתבטלו יום טוב שלהם ה"נ יש לנו לומר שיבטלו משום טעם לפני הפורים

5. הר"ן על הר"י"ף מסכת תענית דף ז עמוד א

אבל הראב"ד ז"ל...כתב ד"ג אינו דומה לשאר תעניות דזכרון הוא לנס שנעשה בו ועוד שיש לנו סמך בכתוב שאמר וכאשר קימו על נפשם דברי הצומות לומר שכשם שקבלו עליהם לעשות יום טוב כך קבלו עליהם דברי הצומות וזעקתם כלומר לעשות תענית בכל שנה ושנה

6. ספר כלבו סימן סב (R. Aharon Ha-kohen of Narbonne, 1300's)

ומלבד אלו הארבע צומות נהגו ישראל להתענות ב"ג באדר זכר לתענית שגזרה אסתר בימי המן שנאמר (אסתר ט, לא) דברי הצומות וזעקתם והוא תענית של שמחה ולזכרון הנס קבלוהו בשמחה באותה שעה עליהם ועל זרעם ותענית זה נקרא תענית אסתר

7. ספר האשכול (אלבק) הלכות שני וחמישי ותענית דף נב עמוד ב (R. Avraham ben Yitzchak of Narbonne, 1100's)

ויש אומרים שיום צער היה להם בימי מרדכי כדכתיב נקהלו היהודים וגו' ומלחמה עשו וצער היה להם ונחו ב"ד, וזכר לאותו צער עשו ותקנו זה התענית, והשמחה ב"ד כאדם שיצא מצרה לרוחה.

8. משנה ברורה סימן תרפו

ונקרא תענית אסתר כדי לזכור שהש"י רואה ושומע כל איש בעת צרתו כאשר יתענה וישוב אל ד' בכל לבבו כמו שעשה בימים ההם:

III. The Anomalies of Ta'anit Esther

9. רמב"ם הלכות תעניות פרק ה הלכה ה

ואם חל שלשה עשר באדר להיות בשבת מקדימין ומתעניין בחמישי שהוא אחד עשר, אבל אחד מארבעה ימי הצומות שחל להיות בשבת דוחין אותו לאחר השבת

ואם חל י"ג באדר וכו' גם זה פשוט והטעם שא"א לאחרו עד יום א' לפי שהוא פורים וכן אין מתענין בע"ש מפני כבוד השבת

11. מרדכי מסכת מגילה פרק מגילה נקראת רמז תשעו

ומה שאנו מקדימין התענית ליום ה' כשחל פורים אחד בשבת מפרש שם מפני שאין יכול לקובעו בע"ש מפני שהן טרודין לטרוח בכבוד שבת והכי איתא בתשובת הגאון ואף על פי (*דט) [דאמרינן לקמן ט] באב מאחרין ולא מקדימין משום דפורענותא הוא:

12. שו"ת רש"י סימן קכח

ויש פרושים שאע"פ שמתענין בחמישי עם הציבור חוזרין ומתענין למחר כדי לסמוך התענית לפורים שכן הוא דינו. הואיל ואי אפשר לו בשבת יעשה בערב שבת. ור' קורא עליהם [והכסיל] בחשך הולך. מפני שהוא עצמו אינו אלא מנהג [שעושינן] זכר לדבר, והן מחמירין לעשותו במקומו כאילו הוא קבוע מן התורה. וכיון שהורגלו רבים בחמשי [דיו] בכך. ולכך נהגו בחמישי לפי שאין מתענין ערב שבת.

13. שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרפו סעיף ב

מתענים ב"ג באדר; ואם חל פורים באחד בשבת, מקדימין להתענות ביום חמישי.

הגה: ותענית זה אינו חובה, לכן יש להקל בו לעת הצורך, כגון: מעוברות או מניקות או לחולה שאין בו סכנה, ואפי' רק כואבי עינים, שאם מצטערים הרבה לא יתענו ויפרעו אח"כ, אבל שאר בריאים לא יפרשו מן הצבור (חדושי אגודה בשם מחזור ויטרי)...

14. האגודה מסכת מגילה פרק א - מגילה נקראת (R. Alexander Zuslin Ha-kohen, Germany 1300's)

י"ג זמן קהילה לכל היא. מכאן הוכיחו שאילתות דרב אחאי ורבינו תם להתענות בערב פורים...הילכך יכולין להקל באותו תענית למעוברות ולילודות ולמניקות ולכואבי עינים ויפרעו יום אחר אכן בריאים לא יפרשו מן הצבור.

15. ב"ח אורח חיים סימן תרפו

ומשמע מדברי האגודה דלמאן דמפיק ליה תענית זה מדכתיב (אסתר ט לא) דברי הצומות וזעקתם אפילו מעוברות והדומין להם מחוייבין להתענות דדברי קבלה כדברי תורה ולפי זה תענית זה חמיר טפי מד' צומות...

16. הליכות שלמה חודש אדר פרק יח עמ' שכה-שכו

תענית אסתר

ה. אין עושים נשואין אור ליום התענית, מלבד תענית אסתר²¹.

ו. גם המחמירים להתנהג בתעניות צבור כמו בתשעת הימים של חודש אב, אינם צריכים לנהוג כן בתענית אסתר²⁴.

17. שערי תשובה סימן תרפו (R. Chaim Mordechai Margolios, Russia 1800's)

ועיין בברכי יוסף בשם בית דוד שחתן בתוך ימי חופתו לא יתענה צום אסתר כו' ונראה דכ"ש דזה עדיף מברית מילה ואינו צריך תשלומין אחר כך אבל בד' צומות כתבו בשם הריטב"א דמתענה...

18. שער הציון סימן תרפו ס"ק טז

ואף דאחרונים בסימן תקנ"ט הסכימו דבשאר תעניות שאינם נדחים אין להקל אף לבעל ברית (והר"ש הלוי מיירי רק בתענית צבור שנדחה כדמוכח בכנסת הגדולה), וכן מוכח מן הריטב"א שהבאתי בביאור הלכה ריש סימן תקמ"ט דלא אתי רגל דיחיד ודחי לד' צומות שהם אבלות דרבים, ועל כן צריך להשלים התענית בין לענין מילה ובין לענין חתן ביום חופתו, על כל פנים בנדחין לכאורה בודאי יש לסמוך על זה להקל דאין צריך להתענות כלל. ואפשר דלענין תענית אסתר דאינו חובה כל כך כמו שארי ד' צומות יש להקל לבעל ברית לאכול אפילו אינו נדחה, כדעת הגר"א [ומה שנקט רמ"א דינו רק לענין תענית אסתר שנדחה, משום דרצה לכלול דאף שארי הקרואים מותרים לאכול], ועל כל פנים אחר מנחה בודאי לכאורה יש להקל.

IV. Megillah at Night and Day

19. לבוש אורח חיים סימן תרצג

ואחר תפלת שמונה עשרה נ"ל שאין אומרים אלא חצי קדיש, שאין אומרים קדיש שלם אלא בגמר כל אותה תפלה דהיינו אחר קריאת המגילה. ובמנהגים [ר' אייזיק טירנא עמוד קנו] כתב קדיש שלם מיד אחר תפלת י"ח קודם קריאת המגילה, והוא תמוה בעיני, דמאי שנא משאר כל תפלות השנה שמניחין הקדיש שלם עד גמר כל אותה תפלה

20. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ד עמוד א

ואמר רבי יהושע בן לוי חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דמיה לי...איתמר נמי אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר למען יזמרך כבוד ולא ידם ה' אלהי לעולם אודך

21. רש"י מסכת מגילה דף ד עמוד א

ולשנותה ביום - זכר לנס, שהיו זועקין בימי צרתן יום ולילה.